

Δ. Σολωμού: «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι»
(Κ.Ν.Α. Β΄ Λυκείου, σσ. 21-44)

I. ΚΕΙΜΕΝΟ: Στοχασμοί του ποιητή (επιλογή)

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

Στοχασμός 1

1. Στον πρώτο στοχασμό του ο ποιητής λέει προς τον εαυτό του ότι θα πρέπει να εφαρμόσει στην «πνευματική μορφή» (στο ποίημα δηλαδή) την «ιστορία του φυτού». Τι νομίζετε ότι δηλώνει αυτή η παρομοίωση;

Στοχασμός 6

2. Ο ποιητής λέει ότι μέσα από το ποίημα που πρόκειται να συνθέσει πρέπει να φανεί μια βασική αντίθεση. Ποια είναι αυτή; Με ποιες λέξεις την προσδιορίζεις;

2.2. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

Στοχασμός 1

1. Στον πρώτο στοχασμό του ο ποιητής λέει στον εαυτό του, αναφορικά με το ποίημα το οποίο σχεδιάζει να συνθέσει, ότι θα πρέπει να δώσει την πιο μεγάλη προσοχή και βαρύτητα σε τρία ζητήματα:

- α) στη φύση του θέματος
- β) στη μορφή του ποιήματος και
- γ) στην οργανική του ενότητα.

Να βρείτε και να γράψετε τις λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιεί για να αποδώσει αυτά τα τρία ζητήματα.

2. α) Οι λέξεις σπόρος, ρίζα, κορμός, φύλλα, άνθη, καρποί σε ποιες φάσεις της ποιητικής δημιουργίας νομίζετε ότι αντιστοιχούν;
- β) Γιατί ονομάζει το ποίημα «πνευματική μορφή»;

Στοχασμός 2

3. Πώς αντιλαμβάνεστε το όρο «ιδέα» στο συγκεκριμένο στοχασμό;
4. Πώς χαρακτηρίζει ο Σολωμός τα ιδανικά της πατρίδας και της πίστης;

Στοχασμός 3

5. Ποια είναι η κεντρική ιδέα του τρίτου στοχασμού;
6. «*Ο θεμελιώδης ρυθμός ας στηλωθεί εις το κέντρο της εθνικότητας και ας υψώνεται κάθετα*»: Σχολιάστε τη φράση αυτή.
7. Τι σημαίνει η φράση «*το νόημα, από το οποίο πηγάζει η ποίηση, και το οποίο αυτή υπηρετεί*»;
8. Γιατί ο ποιητής λέει για το νόημα του ποιήματος ότι «*απλώνει βαθμηδόν τους κύκλους του*»;

Στοχασμός 4

9. Αποδώστε με δικά σας λόγια το περιεχόμενο του τέταρτου στοχασμού.

Στοχασμός 5

10. Σχολιάστε το νόημα της φράσης: «*Όλα αυτά, όσο μεγαλύτερα είναι και πλέον διάφορα, εις τόσο υψηλότερο στυλοπόδι (: βάθρο) σταίνουν την ελευθερία, μεστήν από το χρέος*».
11. Ποιο νόημα παίρνει η ελευθερία στο συγκεκριμένο στοχασμό;

Στοχασμός 6

12. Ένας τόσο μικρός τόπος, όπως είναι το πολιορκημένο Μεσολόγγι, εκφράζει τόσο υψηλά νοήματα («*μεγάλες ουσίες*»): Να ερμηνεύσετε αυτή την αντίθεση.
13. Με ποια έννοια η μικρή πόλη γίνεται πανανθρώπινο σύμβολο;

14. «Τοιουτοτρόπως η υπόθεση δένεται με το παγκόσμιο σύστημα». Σχολιάστε αυτή τη φράση.

Στοχασμός 7

15. «Μείνε σταθερός εις τούτη την υψηλή θέση»: Ποια είναι αυτή η υψηλή θέση από την οποία δεν πρέπει να παρεκκλίνει ο ποιητής;
16. Γιατί η πείνα υπεισέρχεται μόνο ως εξωτερική δύναμη στις σκέψεις των πολιορκημένων;

Στοχασμός 8

17. «Τούτες ας νικάνε κι αυτές αλλά ωσάν γυναίκες»: Να ερμηνεύσετε τη φράση αυτή.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Στοχασμός 6

1. Γιατί ο ποιητής λέει, απευθυνόμενος στον εαυτό του, ότι θα πρέπει να θυμηθεί το μύθο του Προμηθέα και γενικότερα τα συγγράμματα του Αισχύλου;
- ή:
2. Τι συμβολίζει ο Προμηθέας; Πώς συνδέεται ο Προμηθέας και οι βασικές ιδέες των συγγραμμάτων του Αισχύλου με το βαθύτερο νόημα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων»¹;

Στοχασμοί 1-8

3. Να διατυπώσετε, κατά τρόπο επιγραμματικό, χρησιμοποιώντας δικά σας λόγια, τις θεωρητικές αρχές, τις βασικές ιδέες πάνω στις οποίες ο Δ. Σολωμός σχεδίαζε να «δομήσει» τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους» (ή «Το ποίημα του Χρέους»).

¹ Βλ. Albin Lesky, *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας*, εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη, μετάφραση Αγ. Γ. Τσοπανάκη, Θεσσαλονίκη 1985 (πέμπτη έκδοση), σ. 356.

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

Σχεδιάσμα Α, αποσπάσματα 1, 2, 3 και 4

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

1. Σύμφωνα με μία παράδοση, ο άνθρωπος, όταν νιώθει ότι πλησιάζει το τέλος του, αποκτά προφητικές ικανότητες· βλέπει δηλαδή εναργέστερα αυτά που πρόκειται να συμβούν στο μέλλον. Επιβεβαιώνεται αυτή η παράδοση από το κείμενο και με ποιο τρόπο;
2. Να εντοπίσετε και να εξηγήσετε με συντομία εκείνες τις λέξεις του ποιήματος που μας συνδέουν με την πολιορκία του Μεσολογγίου ως ιστορικό γεγονός.
3. Ο Σολωμός στους *Στοχασμούς* του γράφει, απευθυνόμενος στον εαυτό του, ότι στο ποίημα που πρόκειται να συνθέσει θα πρέπει να δείξει πως «*Η πείνα δεν μπαίνει εις αυτόν τον κύκλον², ειμημόνον ως εξωτερική δύναμη, την οποία υπερνικούν καθώς όλες τες άλλες*». Με ποιο τρόπο επεξεργάστηκε ο ποιητής το θέμα της πείνας σε αυτά τα αποσπάσματα;
4. Ο Σολωμός στους *Στοχασμούς* του λέει ότι στους Ελεύθερους Πολιορκημένους θα πρέπει να δείξει πως «*από τη μικρότητα του τόπου, ο οποίος παλεύει με μεγάλες ενάντιες δυνάμεις, θέλει έβγουν οι Μεγάλες Ουσίες*». Σε ποιους στίχους του ποιήματος έθεσε σε εφαρμογή αυτή του την πρόθεση;

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση,

² Εννοεί το πολιορκημένο Μεσολόγγι.

αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. «*Τα μάτια μου δεν είδαν τόπον ενδοξότερον από τούτο το αλωνάκι*»: Ποια αντίθεση υπάρχει στο στίχο; Με ποιες λέξεις εκφράζεται;
2. Σχεδιάγραμμα Α, αποσπάσματα 1,2,3 και 4: Τι παρατηρείτε ως προς τη μορφή, το ρυθμό και το μέτρο των αποσπασμάτων;

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Να περιγράψετε με δικά σας λόγια το όραμα που είδε ο ποιητής.
2. Να περιγράψετε το τοπίο στο οποίο βρέθηκε με τη φαντασία του ο ποιητής. Πώς κατάλαβε ότι βρισκόταν στο Μεσολόγγι;
3. Αξιοποιώντας τα στοιχεία που μας δίνει ο ποιητής, να περιγράψετε αυτή τη γυναίκα που είδε με τη φαντασία του.
4. Ο ποιητής στο σχεδιάγραμμα Α, απόσπασμα 1 και στο σχεδιάγραμμα Γ, απόσπασμα 1 παρουσιάζει κάποια γυναικεία μορφή που του μιλάει.
 - α) Ποια νομίζετε ότι μπορεί να είναι αυτή η μορφή;
 - β) Τι συμβολίζει;
 - γ) Πώς παρουσιάζεται σε κάθε περίπτωση; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της;
 - δ) Εάν συγκρίνετε τις δύο μορφές, ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε; (σύντομης απάντησης)
5. «*Το χάραμα επήρα...τη δίκαιη στον ώμο*»: Ποιο νομίζετε ότι είναι το νόημα αυτού του τετράστιχου;
6. «*Κι απ' όπου χαράζει
Ως όπου βυθά*»
Να εξηγηθεί το δίστιχο.
7. Γιατί νομίζετε ότι ονομάζει το Μεσολόγγι αλωνάκι;
(Πρβλ. και προηγουμένως: «*εσκιρτούσε σαν κλωνί στάρι στο μύλο που αλέθει ογλήγορα, ωσάν το χόχλο στο νερό που αναβράζει*»)
8. Να συσχετίσετε το απόσπασμα 2 του σχεδιάσματος Α με το απόσπασμα 1 του σχεδιάσματος Β: Ποιο υπερτερεί κατά τη γνώμη σας και γιατί;

9. Σχεδ. Α, αποσπ. 2, 3 και 4: Ποια θέματα διαπραγματεύεται ο ποιητής σε κάθε ένα από αυτά τα τρία αποσπάσματα;
10. Ο ποιητής διαπραγματεύεται με άλλο τρόπο το θέμα του Αιγύπτιου που σαλπίζει στο σχεδιάσμα Β, απόσπασμα 3. Ποια παραλλαγή σας αρέσει περισσότερο και γιατί;

2.4. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Δ. Σολωμού, «Η Γυναίκα της Ζάκυθος»

Κι εγώ άκουσα μέσα μου μεγάλη ταραχή και με συνεπήρε το πνεύμα στο Μισολόγγι. Και δεν έβλεπα μήτε το κάστρο, μήτε τη χώρα, μήτε το στρατόπεδο, μήτε τα σπίτια, μήτε τη λίμνη· και εκατασκέπαζε όλα τα πάντα μία καπνούρα γιομάτη λάμψη, βροντή και αστροπελέκι.

Και ύψωσα τα μάτια και τα χέρια κατά τον ουρανό για να κάμω δέηση με όλη τη θερμότητα της ψυχής, και είδα μες στον καπνόν φωτισμένη από μίαν ακατάπαυστη σπιθοβολή μια γυναίκα με μια λύρα στο χέρι που εσταμάτησε ανάερα μες στην καπνούρα.

Και μόλις έλαβα καιρό να θαμάζω για το φόρεμά της που ήτανε μαύρο σαν του λαγού το αίμα, για τα μάτια της κτλ., εσταμάτησε η γυναίκα μες στην καπνούρα και κοιτάε τη μάχη, και η μυρία σπίθα σπού πετιέται ψηλά εγγίζει το φόρεμά της και σβένεται.

(Κεφ. 5, απόσπασμα)

Σε ποια θέματα, που επεξεργάστηκε και στο σχεδιάσμα Α, αναφέρεται ο ποιητής σε αυτό το απόσπασμα;

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

**Σχεδιάσμα Β,
αποσπάσματα 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 18, 20, 36, 41, 43, 44 και 51**

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

Απόσπασμα 1

1. Ο Σολωμός στους στοχασμούς του λέει: *«Η πείνα δεν μπαίνει εις αυτόν τον κύκλον, ειμημόνον ως εξωτερική δύναμη, την οποία υπερνικούν καθώς όλες τις άλλες»* (στοχ. 7). Αυτή η σκέψη βρίσκει εφαρμογή στο συγκεκριμένο απόσπασμα και αν ναι πώς;

Απόσπασμα 5

2. *«Αραπιάς άτι, Γάλλου νους, σπαθί Τουρκιάς μολύβι
Πέλαγο μέγα βράζ' ο εχθρός προς το φτωχό καλύβι»:*
Τι αποκαλύπτουν αυτοί οι στίχοι για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισαν οι ξένες δυνάμεις την πολιορκία του Μεσολογγίου;

Απόσπασμα 6

3. Ποιος στίχος του αποσπάσματος αποκαλύπτει ότι ο Σολωμός είχε υπόψη του την εφημερίδα *Ελληνικά Χρονικά* που εξέδιδε στο Μεσολόγγι ο Ελβετός φιλέλληνας Μάγιερ;

Απόσπασμα 7

4. Ο Σολωμός στους στοχασμούς του γράφει -απευθυνόμενος στον εαυτό του- ότι θα πρέπει να λάβει υπόψη του την ισοζυγία των δυνάμεων κατά τη σύνθεση των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», υποδηλώνοντας την ιδιαιτερότητα

που παρουσιάζει η φύση των γυναικών ως προς την αντοχή στους πόνους.
Τηρείται στο ποίημα η καθοδηγητική αυτή αρχή; Και αν ναι, σε ποιους στίχους;

Απόσπασμα 14

5. Ο Σολωμός συνδέει, όπως οι αρχαίοι Έλληνες, το ηθικό («ἀγαθόν») με το ωραίο («καλόν»). Με ποιες λέξεις φαίνεται αυτή η σύνδεση στο συγκεκριμένο απόσπασμα;

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

1. Τι παρατηρείτε ως προς τη στιχουργία (μέτρο και μορφή του στίχου) των διαφόρων αποσπασμάτων του Σχεδιάσματος Β;

Απόσπασμα 1

2. «*Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει*»:

Να επισημάνετε τους εκφραστικούς τρόπους που χρησιμοποιεί ο ποιητής.
Ποια εντύπωση σας δημιουργεί αυτός ο στίχος;

3. Ποιες εικόνες σκιαγραφεί ο ποιητής στους δύο πρώτους στίχους αυτού του αποσπάσματος;
4. Να επισημάνετε το μέτρο, τη ρίμα, την παρήχηση και τη μεταφορά που υπάρχει στο πρώτο απόσπασμα.
5. Ποιες διαφορές παρατηρείτε ως προς τη στιχουργία (μέτρο και μορφή του στίχου) μεταξύ πρώτου και δευτέρου σχεδιάσματος;
6. Ποια χαρακτηριστικά έχει το ύφος του ποιητή σε αυτό το απόσπασμα;³

³ Πρβλ. τις επισημάνσεις του Γ. Θέμελη, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Ι, Ποίηση, Σολωμός, Κάλβος, Παλαμάς, Σικελιανός, Βιβλίο του Καθηγητή*, Ο.Ε.Δ.Β. σ. 44.

7. Να δώσετε τίτλο στο απόσπασμα που να ανταποκρίνεται στο βαθύτερο νόημά του.
8. Ο Σολωμός, στο πεζό σημείωμα που προηγείται του ποιήματος, λέει ότι *«θάλασσα, γη, ουρανός, συγχωνευμένα, επιφάνεια και βάθος συγχωνευμένα, τα οποία πάλι πολιορκούν την ανθρώπινη φύση στην επιφάνεια και εις το βάθος της»*. Σε ποιους στίχους του ποιήματος που ακολουθεί εξέφρασε αυτή τη συγχώνευση;

Απόσπασμα 2

9. Γιατί νομίζετε ότι συνδέει ο ποιητής τον έρωτα με το μήνα Απρίλιο;
10. *«Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει»*: Ποιο σχήμα λόγου υπάρχει σε αυτό το στίχο; Να το επισημάνετε και να το εξηγήσετε.⁴
11. *«Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη»*: Ποια στοιχεία συνθέτουν την ανοιξιιάτικη εικόνα που μας δίνει ο Σολωμός σε αυτό το απόσπασμα;
12. Με ποιους τρόπους εκφράζει ο ποιητής την ομορφιά της φύσης;
13. Να χωρίσετε το απόσπασμα σε ενότητες.

Απόσπασμα 3

14. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τις λέξεις που χρησιμοποιεί ο ποιητής για να περιγράψει το σάλπισμα που έρχεται από το εχθρικό στρατόπεδο.
15. *«Τρανή λαλιά, τρόμου λαλιά, ρητή κατά το κάστρο»*:
 - α) Να ερμηνευθεί ο στίχος.
 - β) Να επισημάνετε και να εξηγήσετε το σχήμα λόγου που χρησιμοποιεί ο ποιητής.

Απόσπασμα 7

⁴ Πρβλ: «Το σχήμα της υπαλλαγής εκτείνεται σ' ολόκληρο το στίχο κάμνοντας έτσι απλούστερη και σαφέστερη την εικόνα: το βουνό φαίνεται λευκό και μοιάζει να κινείται και να βελάζει, ακριβώς επειδή κινούνται πάνω σ' αυτό, βελάζοντας, λευκά πρόβατα» (Μ. Κ. Χατζηγιακουμή:

16. «*Η σολωμική ποίηση ενσταλάζει ευγενή αισθήματα στη ψυχή του αναγνώστη· εξευγενίζει τον άνθρωπο*»: Συμφωνείτε με την άποψη αυτή; (Αναφερθείτε σε συγκεκριμένους στίχους).
17. Το τελευταίο τμήμα αυτού του αποσπάσματος («*Πες μου και συ τώρα...να βαστάζουν*») μας συνδέει θεματικά με το προηγούμενο απόσπασμα. Πώς επιτυγχάνεται αυτή η σύνδεση;

Απόσπασμα 9

18. «*Η μεγάλη ποιητική δύναμη του Σολωμού δίνει στα πλάσματά του ζωντάνια, αν και υψωμένα σε αγγελικότητα, σαν και κείνη που έχουν οι Άγιοι ή οι Ασκηταί στη θρησκευτική σφαίρα*».⁵ Να δείξετε αν αυτό το σχόλιο ανταποκρίνεται στον τρόπο με τον οποίο ο Σολωμός σκιαγραφεί τους ήρωές του στο συγκεκριμένο απόσπασμα.
19. Οι πολιορκημένοι, όταν αισθάνονται ότι πλησιάζει η ώρα του αφανισμού της σωματικής τους ύπαρξης, μεταρσιώνονται, συλλαμβάνοντας μεγάλα και υψηλά νοήματα. Ποιοι στίχοι θα μπορούσαν να στηρίξουν αυτό το σχόλιο;

Απόσπασμα 12

20. Ποια είναι η κεντρική ιδέα αυτού του αποσπάσματος;

Αποσπάσματα 14, 16, 17, 18, 20, 36, 41, 43, 44 και 51

21. «*Η δύναμή σου πέλαγο κι η θέλησή μου βράχος*»:
«*Ο στίχος αυτός κλείνει, νομίζω, μέσα του όλο το τελικό νόημα των Ελεύθερων Πολιορκημένων (...): Ότι ο άνθρωπος έχει κάτι απόλυτα κι αποκλειστικά δικό του: Την ψυχή του και τη θέληση που ξεπηδάει απ' αυτήν, όταν είναι στραμμένη σ' ένα ιδανικό ή δοσμένη σ' ένα χρέος*».⁶ Συμφωνείτε με αυτό το σχόλιο;

Σύγχρονα Σολωμικά Προβλήματα (Κριτική συμβολή), Κείμενα και μελέται Νεοελληνικής Φιλολογίας, Αθήνα, 1969, σ. 27.

⁵ Γ. Θέμελης, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Βιβλίο του Καθηγητή*, ό.π., σ. 55.

⁶ Κ. Μπαλάσκα, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας, βιβλίο του καθηγητή*, αυτ., σ. 63, 64.

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

1. Γιατί η μάνα ζηλεύει το πουλί;
2. «Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει»: Να ερμηνεύσετε τη στάση του Σουλιώτη.
3. «Λαλεί πουλί παίρνει σπυρί κι η μάνα το ζηλεύει
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε στα μάτια η μάνα μνέει»: Σε ποιο θέμα αναφέρεται ο ποιητής σε αυτούς τους στίχους και με ποιο τρόπο το εκφράζει;⁷
4. «Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει»: Έρμο τουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω γω στο χέρι;
Οπού συ μου γινες βαρύ κι ο Αγαρηνός το ξέρει». Να αναπτύξετε με δικά σας λόγια το βαθύτερο νόημα αυτών των στίχων.⁸

Απόσπασμα 2

5. Να περιγράψετε με δικά σας λόγια τις εικόνες που σκιαγραφεί ο ποιητής στο δεύτερο απόσπασμα του Β' σχεδίασματος.
6. «Η ζωή ακέραη... πολιορκούν την ανθρώπινη φύση»: Με ποια έννοια η φύση πολιορκεί τον άνθρωπο;
7. «Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει
Και μες στη θάλασσα βαθιά ξαναπετιέται πάλι,
κι ολόλευκα εσύσμιξε με τ' ουρανού τα κάλλη»
Πώς συνδέονται τα πρόβατα με το βουνό, τη θάλασσα και τον ουρανό;
8. Γιατί «όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει»;
9. Γιατί «Τρέμ' η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της»;
10. Πώς παρουσιάζεται η φύση στο απόσπασμα και πώς επιδρά στον άνθρωπο;
11. «Σάλπιγγα, κόψ' του τραγουδιού τα μάγια με βία
Γυναικός, γέροντος, παιδιού, μη κόψουν την αντρεία».
Με ποιο τρόπο συνδέεται νοηματικά αυτό το δίστιχο με το προηγούμενο απόσπασμα;

⁷ Πρβλ. την ερμηνεία του Γ. Θέμελη, αυτ. σ. 39.

⁸ Πρβλ. την ερμηνεία του Γ. Θέμελη, αυτ., σ. 41.

12. Το σάλπισμα του Έλληνα πολεμιστή ποιαν αντίδραση προκαλεί στο εχθρικό στρατόπεδο;
13. Τι συμβολίζουν τα αντιπαρατιθέμενα σαλπίσματα;

Απόσπασμα 4

14. Τι αποτέλεσμα είχε στα εκατέρωθεν στρατόπεδα η είσοδος του Τουρκοαιγυπτιακού στόλου;

Απόσπασμα 5

15. *«Κι οι ξένοι ναύκληροι μακριά πικραίνονται και λένε»*: Τι εκφράζει η πικρία των ξένων ναυκλήρων;

Απόσπασμα 6

16. *«Ένας πολέμαρχος ξάφνου απομακρύνεται από τον κύκλο...»*: Για ποιο λόγο απομακρύνθηκε ο πολεμιστής;
17. *«Εκεί 'ρθε το χρυσότερο από τα ονειράτά μου»*: Ποιο είναι το προσφιλέστερο όνειρο του πολεμιστή;
18. *«Άκου! νησιά, στεριές της γης, έμαθαν τ' όνομά σου»*: Σε τι αναφέρεται αυτός ο στίχος;
19. *«Άμε, χρυσ' όνειρο, και συ με τη σαβανωμένη»*: Γιατί ο πολέμαρχος αποδιώχνει το προσφιλέστερο όνειρό του;
20. *«Γκόλφι να τά' χω στο πλευρό και να τα βγάλω πέρα
Που μ' έκραζαν μ' απαντοχή, φίλο, αδελφό, πατέρα»*:
Να ερμηνεύσετε το δίστιχο, αφού λάβετε υπόψη σας το πεζό τμήμα και τους στίχους που προηγούνται.
21. Πώς χαρακτηρίζει τους εχθρούς ο ποιητής;

Απόσπασμα 7

22. Ποια είναι η ψυχική κατάσταση των Ελλήνων αγωνιστών λίγο πριν την τελική έξοδο; Να στηρίζετε την απάντησή σας αναφερόμενοι σε συγκεκριμένα χωρία του κειμένου.
23. Ποια η στάση των γυναικών στο πολιορκημένο Μεσολόγγι;
24. Ποιος πειρασμός απειλεί τις γυναίκες του αποσπάσματος; Πώς τον αντιμετωπίζουν;
25. *«Και το αεράκι μάς πολεμάει»*: Πώς εξηγείτε αυτή τη φράση;
26. Στο δωμάτιο που βρίσκονται οι γυναίκες υπάρχει ένα ετοιμοθάνατο παιδί, το οποίο τελικά πεθαίνει. Το γεγονός αυτό θα περίμενε κανείς ότι θα προκαλούσε μεγάλη θλίψη στις γυναίκες. Όμως, αντ' αυτού, λίγο πριν ξεψυχήσει το παιδί, δέχονται με προθυμία να διηγηθούν η μία στην άλλη τα όνειρα που είδαν. Και όταν το παιδί πεθαίνει, δεν το θρηνούν, παρά το τριγυρίζουν με αγάπη. Πώς εξηγείται αυτή η στάση των γυναικών;
27. Ποιος νομίζετε ότι είναι ο συμβολισμός του κάθε ονείρου που είδαν οι γυναίκες;
28. *«Και μες στη θάλασσα γλυκά βαστούσαν τα νερά μας»*: Να ερμηνευθεί ο στίχος.
29. Ποιες αρετές των γυναικών αναφέρει ονομαστικά ο ποιητής;
30. *«Ετούτ' είν' ύστερη νυχτιά όλα τ' αστέρια βγάνει
Ολονυχτίς, ανέβαινε η δέηση, το λιβανι.»*
Σε ποια θέματα αναφέρεται ο ποιητής σε αυτούς τους στίχους;
31. *«Οι ήρωες είναι ενωμένοι και, μέσα τους, λόγια λένε
Για την αιωνιότητα που μόλις τα χωράει»*:
Γιατί κατά τη γνώμη σας τα λόγια των ηρώων δεν «χωράνε» στην αιωνιότητα;

Απόσπασμα 10-11

32. Η *«υστερινή δέηση»* των γυναικών στο σπήλαιο ποιον αντίκτυπο έχει στους Έλληνες πολεμιστές;

Απόσπασμα 11

33. *«Αυτή είναι η υστερινή εξωτερική δύναμη που τους καταπολεμάει, από την οποία, ως απ' όλες τες άλλες, αυτοί βγαίνουν ελεύθεροι»*: Να εξηγήσετε αυτή τη φράση.

Απόσπασμα 12

34. Ποιες ιδιότητες αποδίδονται στην πατρίδα σ' αυτό το απόσπασμα;
35. Πώς ερμηνεύετε τα λόγια του ποιητή ότι η προσωποποιημένη πατρίδα είναι «*Ησυχη για τη γνώμη τους, αλλ' όχι για τη μοίρα*»;
36. «*Τριαντάφυλλα 'ναι θεϊκά στην κόλαση πεσμένα*»: Να ερμηνευθεί ο στίχος σε συνάρτηση με το πεζό απόσπασμα που προηγείται.

Απόσπασμα 13

37. Πώς παρουσιάζει ο ποιητής την τελική στιγμή πριν από τη μεγάλη εξοδο στις τάξεις των πολιορκημένων;
38. «*Μνήσθητι, Κύριε -είναι κοντά Μνήσθητι, Κύριε -εφάνη!*»: Σε ποιο θέμα αναφέρεται ο ποιητής και πώς το εκφράζει;⁹

2.4. Σχολιασμός αδίδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Δ. Σολωμού, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»

*Ακούω κούφια τα τουφέκια,
Ακούω σμίξιμο σπαθιών,
Ακούω ξύλα, ακούω πελέκια,
Ακούω τρίζιμο δοντιών.*

*Α! τι νύκτα ήταν εκείνη,
Που την τρέμει ο λογισμός;
Άλλος ύπνος δεν εγίνη
Πάρεξ θανάτου πικρός.*

(στροφές 44 και 45)

Να συγκρίνετε αυτές τις στροφές του Ύμνου εις την Ελευθερίαν με το Β' σχεδιάσμα από πλευράς περιεχομένου και ύφους.

1. ΚΕΙΜΕΝΟ:

⁹ Πρβλ. την ερμηνεία που δίνει ο Γ. Αποστολάκης, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Βιβλίο του καθηγητή, ό.π.π.*, σ. 60.

Σχεδιάσμα Γ

2. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

2.1. Στοιχεία που αφορούν στο συγγραφέα, λογοτεχνικό περιβάλλον και λοιπά γραμματολογικά στοιχεία:

Απόσπασμα 2

1. Ποια στοιχεία συνδέουν αυτό το απόσπασμα με το πολιορκημένο Μεσολόγγι και γενικότερα με την επανάσταση του 1821;

Απόσπασμα 6

Ο Πειρασμός

2. Ποια στοιχεία του ποιήματος αποκαλύπτουν την αγάπη που έτρεφε ο ποιητής για τη λαϊκή μας παράδοση;
3. Ποιος είναι ο αλαφροΐσκιωτος¹⁰; Τι είδε;

¹⁰ Πρβλ.: «Ο σύμφωνα με τη νεοελληνική λαϊκή παράδοση «αλαφροΐσκιωτος», ο υπερευαίσθητος αυτός άνθρωπος, ώστε να επικοινωνεί αισθητικά με αδιόρατα και ανάκουστα και αφάνταστα για τους άλλους γοητευτικά στοιχεία του κόσμου.(...) Ο υπεραισθητικός αυτός άνθρωπος, υπέχει και βαρύ τίμημα για το χάρισμά του να ενωρίζεται και βαθιά να βιώνει μυστικά του κόσμου χάρματα. Είναι πηγή τρωτότητας ψυχικής η σε υπέρτατο βαθμό ευαισθησία του (...)» (Κ. Ι. Δεσποτόπουλος, «Η αισθητική στην παιδεία, τον πολιτισμό και την παράδοση», *Χρονικά Αισθητικής*, έκδοση του Ιδρύματος Παναγιώτη και Έφης Μιχαήλ, τόμος 35, 1995, σ. 23).

2.2. Δομή του κειμένου, επαλήθευση ή διάψευση μιας κρίσης με βάση το κείμενο, εκφραστικά μέσα και τρόποι του κειμένου (υφολογική διερεύνηση, αφηγηματικές λειτουργίες, επιλογές του δημιουργού σε διάφορα επίπεδα γλωσσικής ανάλυσης):

Απόσπασμα 2

1. «Αραπιάς άτι, Γάλλου νους, βόλι Τουρκιάς, τοπ' Αγγλου!
Πέλαγο μέγα πολεμά, βαρεί το καλυβάκι»
Με ποιο τρόπο εκφράζει ο ποιητής τη συμπαιγνία των ξένων δυνάμεων σε βάρος του Μεσολογγίου;
2. Στίχοι 13-17: Σε ποιο θέμα αναφέρεται ο ποιητής; Να εξηγηθεί το νόημα αυτών των στίχων.
3. Ποιους στίχους επαναλαμβάνει ελαφρά παραλλαγμένους ο ποιητής στο ποίημα; Γιατί νομίζετε ότι τους επαναλαμβάνει; Ποιες διαφορές διακρίνετε ανάμεσα στις δύο επαναλήψεις;
4. Στους στίχους 12-17 εκφράζεται μια βασική αντίθεση. Ποια είναι αυτή;
5. Ποιες θεματικές περιοχές (ενότητες) διακρίνετε στο απόσπασμα;

Απόσπασμα 4

6. Τι συμβολίζει για τον ποιητή η ελληνική σημαία; Να επισημάνετε και να σχολιάσετε τις λέξεις που χρησιμοποιεί για να εκφράσει αυτό το συμβολισμό.

Απόσπασμα 6

Ο πειρασμός

7. «Έστησε ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη»:
Γιατί νομίζετε ότι ο ποιητής συνδέει τον Απρίλη με τον Έρωτα και τον ονομάζει ξανθό;
8. Ποιες λέξεις του αποσπάσματος δηλώνουν κίνηση; Ποια είναι η σημασία της για το απόσπασμα;

9. Ποιες ενότητες διακρίνετε στο ποίημα; Να προσδιορίσετε με συντομία το περιεχόμενο καθεμιάς από αυτές.
10. *«Φτάνοντας στον τελευταίο στίχο αναγκαζόμαστε όντας ακόμη κυριευμένοι από το θαύμα, ν' αναλογιστούμε με συγκίνηση πως οι πολιορκημένοι ήρωες, μολονότι κυκλωμένοι απ' αυτό το συγκλονιστικό κάλεσμα της ζωής, που τους έσπρωχνε να συνθηκολογήσουν για να σωθούν, κατάφεραν να ξεπεράσουν τον ακατανίκητο πειρασμό, προκειμένου να περισώσουν μια άλλη αξία, υψηλότερη, την ηθική τους ελευθερία».*¹¹ Συμφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση;

2.3. Σχολιασμός ή σύντομη ανάπτυξη χωρίων του κειμένου:

Απόσπασμα 1

1. Ποια είναι η μεγαλόψυχη μητέρα και ποια τα παιδιά της;
2. Πώς προσωποποιεί ο ποιητής την πατρίδα και ποιες ιδιότητες της αποδίδει;
3. Πώς απαντά η θεά στον ποιητή;
4. Ο Σολωμός εκτός από το πρώτο απόσπασμα του Γ' σχεδιάσματος αναφέρεται σε μια γυναικεία μορφή που του μιλάει και στο πρώτο απόσπασμα του Α' σχεδιάσματος. Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε στις δύο απεικονίσεις;
5. Ο ποιητής στο σχεδιάσμα Α, απόσπασμα 1 και στο σχεδιάσμα Γ, απόσπασμα 1 παρουσιάζει κάποια γυναικεία μορφή που του μιλάει.
 - α) Ποια νομίζετε ότι μπορεί να είναι αυτή η μορφή;
 - β) Τι συμβολίζει;
 - γ) Πώς παρουσιάζεται σε κάθε περίπτωση; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της;
 - δ) Εάν συγκρίνετε τις δύο μορφές, ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

Απόσπασμα 2

¹¹ Ερ. Γ. Κατωμένος, *αυτ.*, σ. 65.

6. «Εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με το χάρο»: Το «εκείθε» και το «εδώθε» σε τι νομίζετε ότι αναφέρονται;
7. «Κι αλιά! σε λίγο ξέσκεπα τα λίγα στήθια μένουν». Τι νομίζετε ότι εννοεί ο ποιητής;
8. Ποια θέματα διαπραγματεύεται ο ποιητής στο δεύτερο απόσπασμα του Γ' σχεδιάσματος;
9. Οι συνεχείς κανονιοβολισμοί που ακούγονται από το Μεσολόγγι προκαλούν σε διάφορα πρόσωπα ποικίλες αντιδράσεις. Ποια είναι αυτά τα πρόσωπα και πώς αντιδρούν στο ίδιο ηχητικό ερέθισμα;
10. Να δώσετε τίτλο στο απόσπασμα ο οποίος να ανταποκρίνεται στο βαθύτερο νόημά του.

Απόσπασμα 3

11. «Δεν τους βαραίνει ο πόλεμος, αλλ' έγινε πνοή τους,
.....κι εμπόδισμα δεν είναι
Στες κορασιές να τραγουδούν και στα παιδιά να παίζουν».
Να σχολιασθούν οι στίχοι.

Απόσπασμα 6

Ο πειρασμός

12. Ποια φυσικά στοιχεία συνθέτουν την ανοιξιάτικη εικόνα που μας δίνει ο ποιητής;
13. Γιατί νομίζετε ότι είναι άσπρο το νερό της λίμνης;¹²
14. «Μονάχο ανακατόθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,
Κι όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του»:
Τι νομίζετε ότι συμβολίζει αυτή η λουσμένη στο φεγγαρόφωτο κόρη που αναδύεται; Η απάντησή σας να στηριχθεί στο εξεταζόμενο ποίημα.

¹² Θα μπορούσε π.χ. να υποστηριχθεί ότι το λευκό για το δυτικό πολιτισμό είναι το χρώμα της αγνότητας ή ότι δηλώνει την απόλυτη καθαρότητα. Η φράση «το νερό είναι άσπρο» για το λαό σημαίνει το καθαρό νερό.

15. Να συγκρίνετε το απόσπασμα 6 του σχεδιάσματος Γ' με το απόσπασμα 2 του σχεδιάσματος Β' να επισημάνετε τις ομοιότητες και τις διαφορές. Ποιο απόσπασμα σας αρέσει περισσότερο και γιατί;

Απόσπασμα 12

16. Ποιο θέμα διαπραγματεύεται ο ποιητής σε αυτό το απόσπασμα;

Απόσπασμα 13

17. «Εκείθε με τους αδελφούς, εδώθε με το χάρο»: Να ερμηνευθεί ο στίχος. (Το «εκείθε» και το «εδώθε» σε τι νομίζετε ότι αναφέρεται;)

2.4. Σχολιασμός αδιδακτου λογοτεχνικού κειμένου:

Δ. Σολωμού, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν»

*Μοναχή το δρόμο επήρες,
Εξανάλθες μοναχή·
Δεν είν' εύκολες οι θύρες,
Εάν η χρεία τες κουρταλή.*

*Άλλος σου έκλαψε εις τα στήθια,
Άλλ' ανάσασιν καμιά·
Άλλος σου έταξε βοήθεια
Και σε γέλασε φρικτά.*

*Άλλοι, οιμέ! στη συμφορά σου
Οπού εχαίροντο πολύ,
Σύρε νάβρης τα παιδιά σου,
Σύρε , ελέγαν οι σκληροί.*

(στροφές 10, 11 και 12)

Ο Δ. Σολωμός παρουσιάζει την Ελευθερία - Ελλάδα να ζητάει βοήθεια από τους ξένους για να αποτινάξει τον Τουρκικό ζυγό. Να αναπτύξετε με συντομία πώς αντιμετώπισαν οι ξένοι αυτό το αίτημα της Ελλάδας.

3. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΠΙΤΙ

Σχεδιάσμα Α

1. «Και ιδού μες την καπνίλα μια μεγάλη γυναίκα με φόρεμα μαύρο σαν του λαγού το αίμα, όπου η σπίθα έγγιζε κι εσβενότουνε και με φωνή που μου εφαιόνταν πως νικάει την ταραχή του πολέμου άρχισε»: Να ζωγραφίσετε, όσοι μπορείτε, αυτή τη γυναίκα στην οποία αναφέρεται ο ποιητής.

Σχεδιάσμα Β

Αποσπάσματα 14, 16, 17, 18, 20, 36, 41, 43, 44 και 51

2. Νοηματικά βρισκόμαστε στη στιγμή, όπου η έξοδος βρίσκεται σε εξέλιξη, οπότε πολλοί αγωνιστές βρίσκουν το θάνατο. Να εντοπίσετε τις λέξεις ή φράσεις που θεωρείτε ότι συνδέονται με αυτό το θέμα.
3. «Παντ' ανοιχτά, πάντ' άγρυπνα, τα μάτια της ψυχής μου»: Υποστηρίχθηκε¹³ ότι ο στίχος αυτός μοιάζει πολύ φραστικά με τους ακόλουθους στίχους του Ερωτόκριτου:

*«Τα μάτια να' ναι κι ανοιχτά, τη νύχτα δε θωρούσι,
μέρα και νύχτα τσι καρδιάς τα μάτια συντηρούσι
χίλια μάτια 'χει ο λογισμός, μερού νυχτού βιγλίζου,
χίλια η καρδιά και πλιότερα, κι ουδέ ποτέ σφαλίζου».*

(Α 1121-1124)

Ποια σχέση έχει ο σολωμικός στίχος με τους ανωτέρω στίχους του Κορνάρου;

¹³ Πρβλ. Εμμ. Κ. Χατζηγιακουμή, *Νεοελληνικάί πηγαί του Σολωμού, Κρητική λογοτεχνία, δημόδη μεσαιωνικά κείμενα, δημοτική ποίησης*, διατριβή επί διδακτορία, εν Αθήναις 1968, σ. 83-85.

Σχεδιάσμα Γ

Απόσπασμα 6

Ο Πειρασμός

4. Ποια λειτουργία ασκεί ο αλαφοϊσκιωτος στην ποιητική σύλληψη του Σολωμού;¹⁴

Παραδείγματα εργασιών για το σπίτι που αναφέρονται σε ολόκληρο το έργο

5. Αφού διαβάσετε στο σύνολό τους τα αποσπάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» που περιλαμβάνονται στο σχολικό βιβλίο, να ερμηνεύσετε τον τίτλο του ποιήματος και να καταγράψετε τα βασικά θέματα που επεξεργάζεται ο ποιητής.
6. Εάν συγκρίνετε τα τρία σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» μεταξύ τους, ποιες διαφορές παρατηρείτε ως προς το στιχουργικό τους σύστημα και ως προς τη θεματική τους;
7. Ο Δ. Σολωμός, όσο προχωρεί από σχεδιάσμα σε σχεδιάσμα, διευρύνει τη συμβολική σημασία του ποιήματος, μειώνοντας τους χωροχρονικούς του περιορισμούς. Συμφωνείτε με αυτή την παρατήρηση;¹⁵ Η απάντησή σας να στηριχθεί σε συγκεκριμένους στίχους του ποιήματος.
8. Οι πολιορκημένοι στο Μεσολόγγι Έλληνες, στα 1826, δεν ενέδωσαν στους πειρασμούς που τους περιτριγύριζαν και αντιστάθηκαν ως το τέλος στον κατακτητή, κερδίζοντας έτσι την αιώνια δόξα και την ακοίμητη ευγνωμοσύνη του έθνους μας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε άραγε να διδάξει την σημερινή νεολαία, η οποία κι αυτή πολιορκείται από ποικίλους πειρασμούς; Να διατυπώσετε τις σκέψεις σας σ' ένα δοκίμιο έκτασης 400 έως 600 λέξεων.

¹⁴ Πρβλ. την επισήμανση του Γ. Αποστολάκη, *Κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας, βιβλίο του καθηγητή*, όπ. π., σ. 57.

¹⁵ Πρβλ. και την ανάλογη επισήμανση του Κ. Μπαλάσκα, *αυτ.*, σ. 63.

9. Ο Δ. Σολωμός, όπως γνωρίζετε, δεν ολοκλήρωσε ποτέ τους «Ελεύθερους Πολιορκημένους». Πιστεύετε ότι αυτό σήμερα θα μπορούσε να θεωρηθεί μειονέκτημα ή πλεονέκτημα για την ποίησή του;
10. Έχει υποστηριχθεί¹⁶ ότι ένα μέρος της γοητείας που ασκούν ορισμένα έργα τέχνης οφείλεται στο γεγονός ότι έφτασαν σε μας ημιτελή (π.χ. Οι δεσμώτες του Μιχαήλ Αγγέλου) ή ακρωτηριασμένα (π.χ. η Αφροδίτη της Μήλου, τα ερείπια μνημείων). Και αυτό υποστηρίζεται ότι συμβαίνει, γιατί ο θεατής-αναγνώστης συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία κατανόησής τους, αφού αυτά τα έργα τον προσκαλούν να τα συμπληρώσει με τη φαντασία του. Η παρατήρηση αυτή ισχύει άραγε στην περίπτωση των «Ελεύθερων Πολιορκημένων»; Ποια είναι η γνώμη σας;
11. Αφού μελετήσετε τα σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», να επισημάνετε και να κατατάξετε τις διάφορες παραλλαγές του ίδιου θέματος (δηλαδή τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους ο ποιητής εκφράζει το ίδιο θέμα).
Π.χ. στο σχ. Β, απ. 2 συναντάμε το στίχο:
«Η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι»,
στο ίδιο σχεδιάσμα, στο απ. 6 το στίχο:
«Η μαύρη πέτρα σου χρυσή και το ξερό χορτάρι»,
και στο σχ. Γ, απ. 1 το στίχο:
«Δόξα 'χ' η μαύρη πέτρα του και το ξερό χορτάρι».
Ακολουθώντας, αφού λάβετε υπόψη σας τα συμφραζόμενα του κάθε στίχου, να γράψετε το κατά την κρίση σας νόημά του.
12. Ο ποιητής στο στοχασμό 8 λέει ότι και οι άνδρες και οι γυναίκες θα νικήσουν τους πειρασμούς αλλά αυτό θα το επιτύχουν με διαφορετικό τρόπο. Ανατρέχοντας σε όσα αποσπάσματα διδαχθήκατε, δείξτε μέσα από συγκεκριμένα παραδείγματα τη διαφορά ως προς την αντιμετώπιση των ίδιων πειρασμών από τους άνδρες και τις γυναίκες.¹⁷

¹⁶ Πρβλ. Π.Α. Μιχελή, «Η καλλιτεχνική αρχή του non finito», *Χρονικά Αισθητικής*, τόμος 2, 1963, σ. 51-63.

¹⁷ Πρβλ. τις επισημάνσεις του Γ. Θέμελη, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, Βιβλίο του Καθηγητή*, όπ. π., σ. 43. Ως προς τα αποσπάσματα στα οποία γίνεται αναφορά στη στάση των γυναικών, βλ. τη σημ. 21.

13. «Εκεί που ο δρόμος της ψυχής για κάθε άλλον θα τελείωνε μέσα σε πηχτά σκοτάδια, ο Σολωμός βλέπει τη λαμπρότερη οπτασία της ζωής».¹⁸ Ποιοι στίχοι των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν αυτή την κρίση;
14. «Και ως προς την ουσία του ποιητικού έργου, ο Σολωμός έβλεπε καθαρά και ασάλευτα επίστευε ότι ψυχή του αληθινού ποιήματος πρέπει να είναι η νίκη του λόγου απάνου εις τη δύναμι των αισθήσεων· θρίαμβος αληθινός, διότι (...) θα πηγάζη εις τον άνθρωπο από την υψηλή συναίσθησι της ηθικής του ελευθερίας και από την ανάγκη να έβγη νικητής μεσ' από τους πλέον γλυκούς πειρασμούς της καρδιάς, από τον πλέον τρομερόν αγώνα με την τυφλήν οργή των ανελεύθερων εχθρών του φωτός».¹⁹ Πιστεύετε ότι αυτό το σχόλιο αποδίδει το βαθύτερο νόημα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων»; Η απάντησή σας να στηριχθεί σε συγκεκριμένους στίχους των σχεδιασμάτων.

4. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΥΝΘΕΤΙΚΩΝ - ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Σχεδιάσμα Γ

Απόσπασμα 6

Ο Πειρασμός

1. Έχοντας ως αφετηρία την αναφορά του Σολωμού στον αλαφροϊσκιωτο, να συνθέσετε ένα κείμενο έκτασης 400 περίπου λέξεων στο οποίο να εξηγήετε ποιος είναι ο αλαφροϊσκιωτος σύμφωνα με τη λαϊκή μας παράδοση.²⁰

2. «Μονάχο ανακατώθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,

¹⁸ Γ. Αποστολάκη, *αυτ.*, σ. 60.

¹⁹ Ιακ. Πολυλά, *Προλεγόμενα εις την έκδοσι των «Ευρισκομένων»*, 1859, περιλαμβάνεται στο Δ. Σολωμού, *Άπαντα ποιήματα και πεζά*, προλεγόμενα Μ. Σιγούρου, Ο.Ε.Δ.Β., εν Αθήναις 1977, σ. 654.

²⁰ Πρβλ.: Γ.Ι. Αντωνοπούλου, *Αλαφροϊσκιωτος, μύθος και ύπαρξις (Συμβολή εις την ιδέαν του ελληνικού ανθρώπου)*, Αθήναι 1959, σ. 10-15, 21, 26-27 και Αντρ. Καραντώνη, *Προβολές Α'*, Αθήνα 1965, σσ. 108-122.

Κι όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του»

Να συσχετίσετε αυτούς τους στίχους με τους αντίστοιχους στίχους του Λάμπρου και του Κρητικού στους οποίους ο Σολωμός επίσης αναφέρεται στη Φεγγαροντυμένη. Τι νομίζετε ότι συμβολίζει η Φεγγαροντυμένη σε κάθε ένα από αυτά τα ποιήματα και γενικότερα, ποια θέση κατέχει στη σολωμική ποίηση;

***Παραδείγματα συνθετικών δημιουργικών εργασιών
που αναφέρονται σε ολόκληρο το έργο***

3. Αξιοποιώντας όλα τα σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» που διδαχθήκατε, να γράψετε ένα δοκίμιο έκτασης περίπου 400 λέξεων με θέμα: Πώς αντιλαμβάνεται ο Δ. Σολωμός την έννοια της ελευθερίας;
4. Αφού μελετήσετε όλα τα σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» που περιλαμβάνονται στο σχολικό βιβλίο, να απαντήσετε, γράφοντας ένα δοκίμιο έκτασης περίπου 400 λέξεων, στο ερώτημα: Συμφωνείτε με την άποψη του Δ. Σολωμού περί ελευθερίας;
5. Η νικηφόρα αντίσταση του ανθρώπου στους πειρασμούς υπήρξε προσφιές θέμα όχι μόνο των λογοτεχνών αλλά και των ζωγράφων. Μια ομάδα μαθητών να αναλάβει να βρει και να παρουσιάσει στην τάξη τέτοιου είδους λογοτεχνικά και εικαστικά έργα²¹.
6. Αφού ανατρέξετε και στα τρία σχεδιάσματα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων», να γράψετε ένα δοκίμιο έκτασης περίπου 600 λέξεων με θέμα: Η στάση των γυναικών στο πολιορκημένο Μεσολόγγι²².

²¹ Π.χ. Ν. Καζαντζάκη, *Ο τελευταίος πειρασμός*, Οι πειρασμοί του Αγίου Αντωνίου από τους J. Bosch, D. Morelli, S. Dalí κ.ά.

²² Τα χωρία που αναφέρονται στη στάση των γυναικών είναι τα Β₇, Β₁₀, Β₁₁ και Γ₁₂. Επίσης μπορούν να αξιοποιηθούν τα Α₂, Β₁, Β₃, Β₆, Β₁₂ όπου γίνεται έμμεση αναφορά στο ίδιο θέμα.

5. ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΩΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο Κριτήριο για ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία

(15 λεπτά περίπου)

ΜΑΘΗΜΑ: Σχεδίασμα Α

1. Αξιοποιώντας τα στοιχεία που μας δίνει ο ποιητής, να περιγράψετε αυτή τη γυναίκα που είδε με τη φαντασία του.

.....
.....

Μονάδες 4

2. «Το χάραμα επήρα...τη δίκαιη στον ώμο»: Ποιο νομίζετε ότι είναι το βαθύτερο νόημα αυτού του τετράστιχου;

.....
.....

Μονάδες 4

3. Σχεδίασμα Α, αποσπάσματα 1, 2, 3 και 4: Τι παρατηρείτε ως προς τη μορφή, το ρυθμό και το μέτρο των αποσπασμάτων;

.....
.....

Μονάδες 6

4. Σχεδίασμα Α, απόσπ. 2, 3 και 4: Ποια θέματα διαπραγματεύεται ο ποιητής σε αυτά τα τρία αποσπάσματα;

.....
.....

Μονάδες 6

2ο Κριτήριο για ολιγόλεπτη γραπτή δοκιμασία

(15 λεπτά περίπου)

ΜΑΘΗΜΑ: Σχεδιάσμα Β, αποσπάσματα 2 και 3

1. Ο Σολωμός, στο πεζό σημείωμα που προηγείται του ποιήματος, λέει ότι «θάλασσα, γη, ουρανός, συγχωνευμένα, επιφάνεια και βάθος συγχωνευμένα, τα οποία πάλι πολιορκούν την ανθρώπινη φύση στην επιφάνεια και εις το βάθος της».

α) Σε ποιους στίχους του ποιήματος που ακολουθεί εξέφρασε αυτή τη συγχώνευση;

β) Να ερμηνεύσετε αυτούς τους στίχους.

.....
.....

Μονάδες 6

2. Γιατί «όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει»;

.....
.....

Μονάδες 6

3. «Σάλπιγγα, κόψ' του τραγουδιού τα μάγια με βία,
Γυναικός, γέροντος, παιδιού, μη κόψουν την αντρεία».

Με ποιο τρόπο μας συνδέει νοηματικά το δίστιχο αυτό με το προηγούμενο απόσπασμα;

.....
.....

Μονάδες 5

4. Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τις λέξεις που χρησιμοποιεί ο ποιητής για να περιγράψει το σάλπισμα που έρχεται από το εχθρικό στρατόπεδο.

.....
.....

Μονάδες 3

3ο Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία
(45 λεπτά)

ΜΑΘΗΜΑ: Σχεδίασμα Α
Σχεδίασμα Β, αποσπάσματα 1 και 3
Σχεδίασμα Γ, απόσπασμα 1

1. Ο ποιητής στο σχεδίασμα Α, απόσπασμα 1 και στο σχεδίασμα Γ, απόσπασμα 1 παρουσιάζει κάποια γυναικεία μορφή που του μιλάει.
- α) Ποια νομίζετε ότι μπορεί να είναι αυτή η μορφή;
 - β) Τι συμβολίζει;
 - γ) Πώς παρουσιάζεται σε κάθε περίπτωση; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της;
 - δ) Εάν συγκρίνετε τις δύο μορφές, ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

.....
.....

Μονάδες 4

2. Ο ποιητής διαπραγματεύεται με άλλο τρόπο το θέμα του Αιγύπτιου που σαλπίζει στο σχεδίασμα Β, απόσπασμα 3. Ποια παραλλαγή σας αρέσει περισσότερο και γιατί;

.....
.....

Μονάδες 4

3. «Στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα και κλαίει»:
Να ερμηνεύσετε τη στάση του Σουλιώτη.

.....
.....

Μονάδες 3

4. Να επισημάνετε το μέτρο, τη ρίμα, την παρήχηση και τη μεταφορά που υπάρχει στο πρώτο απόσπασμα του σχεδιάσματος Β.

.....
.....

Μονάδες 2

5. Ποιες διαφορές παρατηρείτε ως προς τη στιχουργία (μέτρο και μορφή του στίχου) μεταξύ πρώτου και δευτέρου σχεδιάσματος;

.....
.....

Μονάδες 2

6. *«Και ως προς την ουσία του ποιητικού έργου, ο Σολωμός έβλεπε καθαρά και ασάλευτα επίστευε ότι ψυχή του αληθινού ποιήματος πρέπει να είναι η νίκη του λόγου απάνου εις τη δύναμι των αισθήσεων· θρίαμβος αληθινός, διότι (...) θα πηγάζη εις τον άνθρωπο από την υψηλή συναίσθησι της ηθικής του ελευθερίας και από την ανάγκη να έβγη νικητής μεσ' από τους πλέον γλυκούς πειρασμούς της καρδιάς, από τον πλέον τρομερόν αγώνα με την τυφλήν οργή των αν ελεύθερων εχθρών του φωτός». Πιστεύετε ότι αυτό το σχόλιο αποδίδει το βαθύτερο νόημα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων»; Η απάντησή σας να στηριχθεί σε συγκεκριμένους στίχους των σχεδιασμάτων.*

.....
.....
.....
.....

Μονάδες 5

4ο Κριτήριο για ωριαία γραπτή δοκιμασία
(45 λεπτά)

ΜΑΘΗΜΑ: Σχεδιάσμα Γ, απόσπασμα 6

1. «Έστησε ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη»:

Γιατί συνδέει ο ποιητής τον έρωτα με το μήνα Απρίλιο;

Γιατί νομίζετε ότι ονομάζει τον Απρίλη ξανθό;

.....
.....
.....

Μονάδες 4

2. Ποιες λέξεις του αποσπάσματος δηλώνουν κίνηση; Ποια είναι η σημασία της για το απόσπασμα;

.....
.....
.....

Μονάδες 4

3. Ποια λειτουργία ασκεί ο αλαφροϊσκιωτος στην ποιητική σύλληψη του Σολωμού;

.....
.....
.....

Μονάδες 4

4. *«Μονάχο ανακατώθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,*

Κι όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του»

Τι νομίζετε ότι συμβολίζει αυτή η λουσμένη στο φεγγαρόφωτο κόρη που αναδύεται; Η απάντησή σας να στηριχθεί στο εξεταζόμενο ποίημα.

.....
.....
.....

Μονάδες 4

5. *«Φτάνοντας στον τελευταίο στίχο αναγκαζόμαστε όντας ακόμη κυριευμένοι από το θαύμα, ν' αναλογιστούμε με συγκίνηση πως οι πολιορκημένοι ήρωες, μολοντί κυκλωμένοι απ' αυτό το συγκλονιστικό κάλεσμα της ζωής, που τους έσπρωχνε να συνθηκολογήσουν για να σωθούν, κατάφεραν να ξεπεράσουν τον ακατανίκητο πειρασμό, προκειμένου να περισώσουν μian άλλη αξία, υψηλότερη, την ηθική τους ελευθερία».* Συμφωνείτε με αυτή τη διαπίστωση;

.....
.....
.....

Μονάδες 4